

Kulturni

LISTO

O B Č I N E Š O Š T A N J

NE HODI PO UHOJENI POTI,
RAJE POJDI TJA, KJER NI POTI,
IN PUSTI SLED ZA SEBOJ.

RALPH WALDO EMERSON

KNJIŽNICA VELENJE, STANKA LEDINEK

ISSN 1581-8373

9 770158 183733

LETO XXVI
ŠT. 4
28. APRIL 2022

Iz galerije

Mestna galerija v materinem objemu

Narava prebujajo svoje razkošje. Prihaja pomlad. Čakanje nanjo je kot čakanje na raj. Z njenim prihodom prihaja med nas novo rojstvo. V vseh kulturah naznanja simbolni prehod mlade deklice v žensko. Pomlad je prežeta z ženskostjo.

V mestni galeriji je bila prav ob tem času in v ta namen odprta razstava, poimenovana **V materinem objemu**. V njej so spregovorile skulpture, ustvarjene v času, ko ljudje poniknemo v svoja notranja nedrja in kalimo rojstvo novega. Pod okriljem Kulturno umetniškega društva Harmonija, umetniške sekcije, ki jo vodi znana domačinka in ljubiteljica oblikovanja iz gline **Ljubica Donko**, so v zimskem času potekale delavnice, sprva preko ZOOM aplikacije, kasneje pa tudi s srečanji v medgeneracijskem centru v starem trškem jedru. V brezplačne delavnice oblikovanja iz gline se je vključilo večje število občank, številne med njimi pa so s svojimi stvaritvami sodelovale tudi na tej razstavi. S svojimi svetimi podobami se jim pridružil znani ikonopisec, domačin **Alimpije Košarkoski**.

SPEV GLINI

*Kjer v zanosu duša se raduje,
gnete gmoto rjavo-sivo
voljno, nadvse zanimivo.
Jo v »Lepem kamnu« oblikuje,
vanj svoje želje, hrepenenje,
novo stvaritev snuje.*

*Že ljubezen se rojeva
najčistejša sredi dneva,
ko v globini tišine,
v sreči širine,
v svetlobi miline
objemajo srčne roke –
vse matere in otroke.
Tu ljubezen se rojeva
najčistejša sredi dneva.*

V razsežnost pomladi in toplega gnezdenja materinega objema je popeljal mladi **Jure Ojsteršek**, učenec 4. razreda kitare Glasbene šole Velenje – oddelka v Šoštanju, katerega mentor je **Urban Meža**. Mladi umetnik nam je na kitari zaigral Rondo Matea Carcassija in Tango Maria Francisca Tarrege.

Razstavo unikatnih izdelkov, ki so nastali doma in na začetni ter nadaljevalni delavnici prostoročnega oblikovanja gline, so omogočili podporniki: Zavod za kulturo Šoštanj,

SONJA BERCKO EISENREICH

Ljudska univerza Velenje – Medgeneracijsko središče Šoštanj, Društvo šaleških likovnikov, Osnovna šola Karla Destovnika - Kajuha, Občina Šoštanj in Glasbena šola Velenje – oddelek Šoštanj.

Posebna zahvala je tudi ob tej priložnosti namenjena tesnemu sodelovanju in podpori Ljudske univerze Velenje – medgeneracijskega središča v Šoštanju, ki je izvajanju delavnic velikodušno odstopila prostor, oblikovala vabila in najavo razstave ter poskrbela za pogostitev ob dogodku.

Razstava je bila v mestni galeriji odprta do 6. aprila, svoje skulpture na njej so razstavljale **Ljubica Donko, Mira Golčar, Ivana Jegovnik, Nataša Kopusar, Helga Novak, Jurica Tonkli, Zdenka Uršnik in Nevenka Zidarn**.

Z objemom lahko povemo več kot s tisoč besedami.

Najlepši izmed njih pa je prav materin.

Ne glede na to, koliko si star.

Ostaja žarek svetlobe.

Pristan varnosti.

Govori veliko besed, izgovorjenih in nemih.

Foto Dušan Dobnik

Foto Dušan Dobnik

Foto Dušan Dobnik

Staroselka

Barbara Zupanc

Do 9. maja si lahko v Mestni galeriji Šoštanj ogledate razstavo Po poti staroselk avtorice Barbare Zupanc. Na vabilu za odprtje razstave, ki je bilo 14. aprila, je **Aphra Tesla**, mag. umetnosti, simpatično zapisala: *Spoj severne renesanse in mehiškega nadrealizma, kot bi se sparila H. Bosch in Frida Kahlo; pa vendar: to je čisto poganstvo! To je Barbara Zupanc. Orakelj osamljenosti je barvni upor otrplega vsečasja, ki nas pelje za roko, nas vleče za lase, nas nosi na nedrjih opoja Ženska iz obroba družbe. Coprnica je in bo vedno znova vstala in se režala iz opepeljenih kotov nemoči lažnive zgodovine.*

Barbara Zupanc sicer ni coprnica, čeprav se strinja, da bo vedno sledila svoji poti, ki jo vodi po stezah trpkih preizkušenj, a tudi znanj in spoznanj, ki jo oblikujejo. Ta se odražajo tako v življenju, ki ga deli s sinom Danom, kakor tudi v njenih delih. Odprtje je pričakovano obiskalo mnogo prijate-

Foto Dušan Dobnik

ljev, ki so si ogledali razstavljene slike in skulpture, ob tem pa so prisluhnili Tolkalni skupini GŠ FKK Velenje pod mentorstvom **Davorja Plambergerja**. Prijateljci je zaigral tudi kantavtor in pesnik **Adi Smolar** ter zbranim ob tem povedal nekaj življenjskih resnic. Ena izmed zanimivejših je, da smo na svetu zato, da ustvarjamo srečne spomine.

Barbara Zupanc je rojena leta 1972, trenutno živi in ustvarja v Migojnicah. Že od ranega otroštva ji je dišal svet barv, ustvarjalnost na tak ali drugačen način je ves čas del njenega življenja. Njen cilj je, da živi od ustvarjanja. Prve večje razstave je imela že leta 2000. Delovala je tudi kot vodja ustvarjalnih delavnic za otroke, za organizacijo sonček in za varno hišo. V letu 2003 je dobila svoj atelje, v katerem se prepušča lastni inspiraciji in materialom, ki jo vodijo sami.

V Šoštanju se predstavlja drugič, prvič je ljubitelje umetnosti prepričala leta 2008, ko se je predstavila s podobno tematiko pod naslovom Vrnitev Staroselke. **Boris Gorupuč** je takrat med drugim zapisal: *»Raznolika izraznost barv in oblik dekorativnost, spontanost, barvitost, ornamentika so tiste lastnosti, ki Barbarine slike postavljajo v isto kategorijo, ki izhaja iz bogate, nikoli povsem razumljene umetnosti, ki jo poznamo kot del najrazličnejših kultur, pa naj gre za evropske ali za kakšne z drugih geografskih področij. Gre*

Foto Dušan Dobnik

za umetnost, ki je nastajala tisočletja, vsaka generacija pa jo je znova ovrednotila in ji dodala kakšne poudarke svojega časa. Za to umetnost je značilno, da je močno podrejena kulturnemu značaju prostora, od koder izhaja ali recimo, vsaj v preteklosti je bilo to posebej izrazito. Modernizmu, ki je svoje številne posebnosti povzel prav iz takšne umetnosti, je v obdobju, daljšem od stoletja, uspelo z mnogimi umetniki priti do izjemnih likovnih del, ki jih danes obravnavamo kot ene največjih dosežkov v likovni umetnosti vse od prazgodovinskih slikarjev iz paleolitika do konceptov sodobne digitalizirane estetike. Ena od zaslug modernizma je tudi v tem, da je s svojo širino in pluralizmom bolj kot katerikoli obdobje pred njim presešel geografski značaj umetnosti. Navajanje heterogenosti v novejši umetnosti je smiselno, ker je našlo svoj odziv tudi v delih Barbare Zupanc. (...) Za njene slike bi lahko brez zadržka rekli, da vsebujejo tudi tisto individualno zavzetost, s katero dosega takšno stopnjo inventivnosti, da delujejo že prepoznavne in nje lastne, ne da bi jo zlahka zamenjevali z drugimi avtorji, kar je prav gotovo pomemben dosežek za mlado slikarko.«

Med tem je mlada slikarka zrasla v Izkušeno staroselko. Vsekakor je razstava v galeriji lep dokaz za to.

K ogledu vas vabi Zavod za kulturo Šoštanj.

Foto Dušan Dobnik

Foto Dušan Dobnik

MILOJKA B. KOMPREJ

Glasba in ples

Zime bo kuonec

»Današnji nastop je dokaz, da je kultura trdoživa, da preživi in je za vse čase.« je ob koncu Maroltovega srečanja območnih odraslih folklornih skupin, ki je bilo 22. aprila v Šoštanju, povedala **Tatjana Vidmar** iz ZKD Velenje. Skupaj z **Nino Mavec Krenker**, vodjo območne izpostave, sta razdelili priznanja avtorjem koreografije sodelujočih skupin. Pod koreografijo Trikrat tri se je podpisal **Matjaž Guček**, ples Bele Krajine sta pripravila **Katja Rizmal Vovk** in **Rok Vovk**, avtorja koreografije Zime bo kuonec pa sta **Milena Movh** in **Bogomir Brložnik**. Slednji je za konec plesa vpletel značilnosti šoštanjskega okolja, to sta pustna lika Baba s košem in mogočni Tresimir. Kot je razvidno iz prej zapisanega, so se srečanja udeležile samo tri folklorne skupine. Iz Marije Gradca pri Laškem FS KD Antona Tanca, iz ŠFD Koleda Velenje starejša skupina in iz Šoštanja Folklorno društvo Oglarji.

Skupine imajo še nekaj skupnega. Družijo jih reke. Ob Paki sta zrasla Šoštanj in Velenje, reka pa se zliva v Savinjo, nad katero se pne kraj Marija Gradec. Skupno jim je bilo tudi iskreno veselje, da se lahko po dveh letih premora spet družijo in zaplešejo. Za vse tri skupine bi lahko rekli, da so prikazale zanimive ljudske običaje. Poleg plesa so v večer vnesli lepo slovensko pesem. In da ne pozabimo lepih noš, saj moda ni izum 20. stoletja, ampak je imela svoja zakonitosti že med preprostim prebivalstvom.

Med zanimivostmi, ki je spremljala napoved šoštanjske skupine Oglarji, je tudi zgodba o cerkvi sv. Križa nad Belimi Vodami. Legenda pravi, da je bil blizu današnje cerkve svojčas pašnik. Tu je pasel kmet Savinek svojo čredo. Nekoč pastir pogreši enega vola. Ko ga gre iskat, ga najde v grmovju na vrhu hriba, ko kleči. To se je ponovilo večkrat. Ko preiščejo grm, najdejo v grmu križ. Prinesejo ga v Bele Vode. A drugi dan sta bila križ in vol zopet na starem mestu. Ko se je to zvedelo, so začeli od vseh strani romati ljudje. Postavili so najprej kapelico, pozneje so sezidali cerkev.

Kakorkoli že, beseda, glasba in ples so prepletli večer, ki je lepo zaključil teden.

Po srečanju je območna selektorica **Anja Cizel** podala splošno oceno o nastopu posamezne skupine.

Foto Dušan Dobnik

MILOJKA B. KOMPREJ

Foto Dušan Dobnik

Foto Dušan Dobnik

Foto Dušan Dobnik

Življenje piše zgodbe

Romi v Sloveniji

Saša Nezirovič in njegova družina

Družina Nezirovič pride v Velenje

Predsednik Medobčinskega romskega društva Romano vozo Saša Nezirovič prihaja iz družine Nezirovič, ki je živela v Beogradu. Družino so do prihoda v Velenje sestavljali oče Milan, mama Radmila, hčere Vesna, Silvana in Dijana ter sinova Slobodan in Saša. Saša je rojen leta 1977, v Velenje je prišel kot enoletni deček. Oče Milan je namreč dobil službo na Vegradu in družina je dobila stanovanje najprej na Selah (tam, kjer je danes Interspar), nato pa v starem Velenju.

Neziroviči so se hitro socializirali, tudi mama Radmila je poiskala službo, nekaj časa pa je imela obrt, ki je bila tradicija v njihovi družini. To je pletenje košar. Obrti se je izučila samo ena sestra. Saša Nezirovič je končal srednjo strojno šolo in se zaposlil v tovarni Gorenje. Žal nikoli ni delal v svojem poklicu, tudi sedaj, ko je na Premogovniku, ne.

Naslednje stanovanje Nezirovičevih je bila graščina Turn. Otroci so odrasli in očitno je bilo mnenje lokalne skupnosti, da je prav, da živi romska družina skupaj. To se sicer ujema s kulturo Romov, a žal je bilo stanovanje na Turnu izjemno slabo. »Tam so bile katastrofalne razmere. Kljub temu smo sprejeli in šli živeti gor, starši in otroci, ki smo si med tem časom v glavnem že ustvarili družine. Potem se je sestrično stanovanje dobesečno podrla, zrušil se je strop. To je bilo pred kakšnimi petnajstimi leti in so šele takrat videli, da so razmere zelo nevarne. Imeli smo sestanke z Občino Velenje, ki se ga je udeležil tudi Jože Horvat Muc, predsednik zveze Romov Slovenije. Skupaj so dosegli dogovor, da rešujejo vsako družino posebej.« Romi se sicer radi povezujejo v skupnosti, v Šaleški dolini jih pravzaprav ni veliko. »Ob prihodu ne vem natančno, a v glavnem je bila samo naša družina. Mama je povabila svojo sestro Gordano, ki ima tudi družino. Tudi ona in njeni otroci so se zelo vklopili v okolje (eden izmed njih ima odpad Goca v Florjanu). Mislim, da je sedaj v Šaleški dolini kakšnih pet družin, seveda imamo tudi stike. Avtohtonih Romov pa tukaj ni bilo.«

Nezirovič se razselijo

Saša Nezirovičeva sem spoznala pred nekaj leti, ko smo z društvom Romano vozo sodelovali tudi šaleški literati. Ker je v Velenju že skoraj od rojstva, govori lepo slovensko, mestoma prepoznamo tudi »velenjsko govoricu«. Družina Saša Nezirovič (žena Dijana in sinova Milan ter Alen) zdaj živijo v Šoštanjju.

»Mama je žal pred petimi leti umrla. Oče živi kot upokojenec v Šoštanjju. Brat in sestre imajo družine in živijo v okolici. Vesna je v Velenju, Silvana in Lilijana v Šoštanjju, brat Slobodan je v Florjanu. Mi živimo v najemu v hiši v Ravnah. Žal smo imeli pri nakupu lastne hiše smolo. Vrnili smo občinsko stanovanje, tudi aro smo dali, potem pa hiša ni imela ustreznih papirjev, da bi lahko vzeli kredit. Tako smo bili skoraj na cesti, dobili pa smo vrnjeno aro in moram reči,

da se je lastnih trudil. Še vedno upamo v nakup nepremičnice. Sin Milan je zaposlen na premogovniku, Alen je še srednješolec. Žena je žal zbolela, tako da preživljam družino sam, pomaga pa mi sin.«

Društvo Romano vozo

»Romi smo ponosni na tradicijo, kulturo, zastavo, himno. Društvo je nastalo pred kakšnimi petindvajsetimi leti. Ko sem hodil v srednjo šolo, smo imeli stike z Alenko Čas, ki je bila zelo naklonjena povezovanju in medkulturnemu bivanju, zato nam je svetovala, da ustanovimo društvo. Predsednik je bil moj starejši brat Slobodan, naše društvo je bilo eno najuspešnejših romskih društev v Sloveniji. Preko njega smo začeli hoditi tudi na razne romske tabore in se spoznavati z družinami predvsem v Prekmurju in tudi na Dolenjskem ter v Beli krajini. Imeli smo okoli 150 članov, dobili smo priznanje Urada vlade za narodnosti in smo tudi v svetu romske skupnosti, v katerem je lahko samo 12 društev. Zavzemamo se za ohranitev romske kulture, ker je v Sloveniji precej urejena zakonodaja (Zakon o romskih skupnostih v RS), imamo tudi svetnike v občinah, kjer nas je več. Simbol kolesa uporabljamo, ker smo popotniki. Torej romski voz. Društvo smo ponovno registrirali lani septembra, zato smo letos zamudili razpise. Smo pa pripravili praznik ob dnevu Romov in razstavo, ki iz Šoštanja potuje v Knjižnico Velenje in nato v Nazarje. Septembra bomo priredili večer romske poezije. V naših vrstah je nekaj pesnikov, tudi sam pišem in imam že knjižno izdajo.«

Društvo Romano vozo je dolga leta uspešno vodil Slobodan Nezirovič. Delovalo je v Velenju, kjer so imeli tudi pisarno. Bilo je prepoznavno zaradi dobrega sodelovanja z ostalimi društvami. Tudi v Šoštanjju si želijo sodelovanja in mogoče kdaj kasneje tudi sedeža, ki ne bo kar v domačem stanovanju.

Romi v Evropi

»Romi smo od nekdanj nomadi, v različnih državah Evrope, živimo različno, pač glede na ureditev in tudi socializacijo. Če primerjam Srbijo, tam so še sedaj večinoma v šotorih, se ne izobražujejo in tudi zaposlitve ne dobijo, zato se preživljajo s pobiranjem odpadka. Evropska zakonodaja ob vstopu v unijo zahteva ureditev tudi statusa Romov, tako da upam, da se bo tudi tam obrnilo na bolje.«

Kako je bilo v romskih skupnostih včasih? »Pri nas je bil včasih moški vođa in je vodil celo skupnost, v kateri so bile različne družine. Tudi poročali so se dogovorjeno, v nekaterih državah po svetu in romskih skupnostih je še vedno tako. Mi smo prevzeli tukajšnjo kulturo in je tudi nekaj mešanih zakonov. Sam osebno menim, da je lepše, če se poročamo Romi med seboj, predvsem zaradi kulture. A ljubezen je vedno močnejša od predsodkov, tako da jaz sinov ne bom omejeval.«

Pomoč Občinam

»Rad bi omenil, da je Urad vlade RS za narodnosti v sodelovanju z zvezo romske skupnosti sprejel program 2022–31, v katerem je navedeno, da se lahko Občine, v katerih prebivajo Romi, prijavljajo na razpise za pridobivanje finančnih sredstev, ki bi izboljšala status Romov. Vseh, ne samo avtohtonih (veliko Romov pri nas velja za priseljene in ti nekaj

MILOJKA B. KOMPREJ

Foto osebni arhiv družine Nezirovič

časa niso imeli enakih pravic in statusa v lokalni skupnosti).« Tudi Saša in Slobodan sta sodelovala pri pogajanjih in čutili veliko veselje nad uspehom. Kje so torej pri nas avtohtoni Romi? »Predvsem so v Prekmurju, kjer so pogosti priimki Horvat, Šerkezi in Baranja, na Dolenjskem, kjer srečamo Hudoroviče in Brajdiče, tudi v Beli krajini je to pogost priimek.« (Strojani, znani po aferi v Ambrusu, so si ta priimek prevzeli v čast doktorju, ki je rešil njihovega otroka, Elka je bila Hudorovičeva op. MBK.)

Romi in cigani?

Romi nimajo radi, da jim rečejo cigani, predvsem zaradi negativnega prizvoka, ki ga ima to ime. Beseda cigan je za Rome slabšalna, čeprav se uporablja v literaturi in glasbi. Rom pomeni človek in Romi so ljudstvo. Kot vemo, izvirajo iz Indije, v Evropi jih je okoli 10 milijonov. Tudi v Sloveniji jih je par tisoč. Beseda cigan je tudi v Slovarju slovenskega knjižnega jezika opisana kot diskriminatorna. Vemo, da so v družbi še vedno predsodki do Romov. »Pred kratkim sem izvedel, da so prekinili pripravništvo dijakinji trgovske šole, ker so se stranke uprle, da jim ciganka ne bo stregla. To je zelo žalostno. Je pa res, da tudi Romi nismo brez greha, na Dolenjskem je kar velik problem. Povsod so dobri in slabi. Prav bi bilo, da mediji napišejo ime in priimek, ne pa da so Romi spet delali izgrede,« meni Saša.

Družina Nezirovič – pogled naprej

»Šaleška dolina je naš dom. Nimam želje hoditi po svetu, tudi sinova imata tukaj delo in prijatelje. Ženo sva se zavestno odločila za manjšo družino, da jima lahko kaj nudiva, ne vidim smisla imeti kup otrok in jih pahniti v revščino. Menim, da moramo biti starši zgled otrokom, da se otroci izobražujejo in delajo ter se potrudijo vključiti v okolje, v katerem živijo.« Saša Nezirovič je ponosen na svojo družino in sorodnike, dva bratrance sta uspešna podjetnika, zaposlujeta tudi druge (Nerome) in kadar imajo srečanja in tabore, ju prosi, da spregovorita kot primer dobre prakse.

Romi ekologi

Malo za šalo in še več za res sva se vrnila v začetke družine Nezirovič v Velenju. Povedal je, da ga ni sram priznati, da so tudi oni zbirali material na velenjskem odpadku in ga prodajali. To so bili časi, ko še ni bilo ločevanja odpadkov, zato se Saša pošala, da so bili in so še vedno pravi ekologi ravno Romi.

Brata in sestre z očetom Milanom

Foto osebni arhiv družine Nezirovič

Foto osebni arhiv družine Nezirovič

Foto osebni arhiv družine Nezirovič

Družina z očetom

Foto osebni arhiv družine Nezirovič

Foto osebni arhiv družine Nezirovič

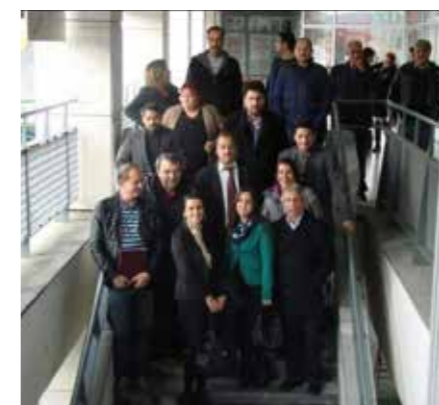

Foto osebni arhiv družine Nezirovič

Foto osebni arhiv družine Nezirovič

Foto osebni arhiv družine Nezirovič

Foto osebni arhiv družine Nezirovič

Iz zgodovine

Od špekulantov preko celjske cinkarne do izbrisa »brezpredmetnega« šoštanjskega rudnika iz rudarske knjige

V zadnjem zapisu smo videli, kako je šoštanjski rudnik svinca in cinka izgubil domala vso vrednost in ga je leta 1867 s phalnico in pralnico vred ter ničvrednima premogovnikoma Pesje in Hrastovec v Šaleški dolini ter železovima rudnikoma Zalog in Prebold na dražbi kupil **Jožef Toplak**, učitelj v Grižah¹. Dve leti kasneje, 1869, je bila lastnica teh rudnikov Dunajčanka **Marija Miller**, rojena Wehrle². Za odgovornega rudarskega vodjo je zadržala prejšnjega lastnika Jožefa Toplaka – o njem iz Montanističnega priročnika za leto 1875 izvemo, da je živel v Celju in ni upravljal le rudnika Millerjeve, ampak je bil tudi pooblaščen zastopnik za premogovnike Dunajčana Heinricha Lehmana (v Zabukovici/Buchberg), družbe Franc Miller in družabniki z Dunaja (v Sv. Pankracu, Zabukovici, Podkamniku in Nemškem Dolu/Deutschenthal) ter Dunajčanke Jenny Miller (v Tratni).³

Od Marije Miller naprej so bili – po rudarski knjigi – lastniki šaleških premogovnikov in šoštanjskega rudnika različni:

Za Millerjevo je v rudarski knjigi kot lastnik šoštanjskega rudnika ter njegove phalnice in pralnice vpisan cesarsko kraljevi montanistični erar:⁴ iz časopisov izvemo, da je 3. 6. 1874 država odkupila rudnik od Marije Dutzman. **Marija Dutzman**⁵ je bila leta 1870 vpisana kot »poročena Miller«⁶. Tako se kaže zaporedje lastnikov Toplak – Miller – država.

Pri premogovnikih Pesje in Hrastovec je bil za Millerjevo na osnovi pogodbe, datirane 30. aprila 1876, kot lastnik vpisan **Franz Mages**.⁷

Prejšnji raziskovalci zgodovine rudarstva v Šaleški pa trdijo drugače: po Seherju in Orožnu naj bi jamsko posest v Šaleški dolini že v začetku sedemdesetih let (1871)⁸ od Millerjeve kupil Franc Mages, Šoštanjski rudnik ločil od premogovnikov pri Velenju in ga prodal državi.⁹ Treba bo poiskati listine, ki bodo pričale, ali je bil šoštanjski rudnik res kdaj v lasti Magesa ali ne.

Ker pa je Franc Mages ena ključnih in hkrati najenigmatičnejših figur na področju šaleškega premogarstva, nekaj besed o njem.

Zgodovinarji¹⁰ in leksikoni¹¹ pišejo, da ni znano niti, kdaj se je rodil in umrl. Raziskovalec Premogovnika Velenje Anton Seher je ugotovil, da se kot lastnika Magesovih nekdanjih posesti pojavita Marija Mages in Bernhard Höfel.¹² To sta bila njegova sestra in nečak. Da je bila Marija Mages Francova sestra, izrecno izvemo iz seznama gostov (Curliste) Rimskih term na Spodnještajerskem, 2. julija 1871, ko so jih obiskali mdr. »gospod Franc Mages, zasebnik, z gospodično sestro Marie Mages in služabnikom, z Dunaja in Innsbrucka«, prišli so 30. junija.¹³

Mages je pričel aktivno izkoriščati šaleške premogovnike (v premogokopu »Hrastovec pri Šoštanju« naj bi leta 1875 z 21 rudarji pridobil skoraj 1000 ton premoga, ki ga je v glavnem prodal celjski cinkarni),¹⁴ hkrati pa se je lotil sodobnih raziskav premogovega ležišča. Z raziskovalno vrtino JV od Škal je 11. 4. 1875 preko 100 m globoko naletel

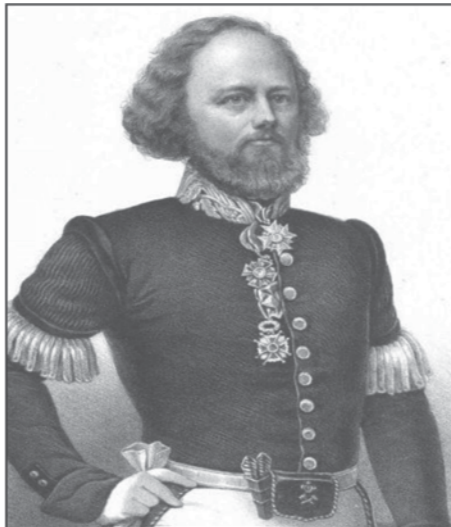
na »glavni« lignitni sloj v Šaleški dolini in ga prevrtaval skoraj mesec dni, saj je bil izredno debel: dobrih 37 metrov. Potrjen je bil obstoj bogatega podzemnega ležišča premoga, ki ga je domneval že geolog Rolle in ki je bil tudi boljše kakovosti kot premog v tankih krovinskih slojih lignita, poznanih do tedaj. Odkritje je pomenilo bistven preobrat v poznavanju ležišč premoga v Šaleški dolini (leto 1875 velja za začetno leto premogovnika Velenje in tukajšnjega industrijskega pridobivanja premoga) ter seveda vrtoglavo dvignilo vrednost šaleškega premogovniškega bazena.

Vendar Mages sijajnega najdišča ni razvil: 10 let kasneje, 1885,¹⁵ ga je prodal industrialcu Danijelu pl. Lappu, ki je nadaljeval raziskave, že čez dve leti, 1887, ustanovil »Šaleški premogovnik« ter potem še spodbudil gradnjo železniške proge Celje–Velenje–Dravograd.

Domala vsi pisци o zgodovini premogovnika Velenje so se čudili, zakaj Mages po odkritju tako bogatega sloja lignita ni razvil premogovnika – to se jim je zdelo velika zavržena priložnost: Ficko je menil, naj bi Magesu primanjkovalo kapitala, da bi nadaljeval s preiskavami in razvojem premogovnika v Velenju;¹⁶ Riedl navaja, da so bile prometne zveze Šaleške doline s svetom slabe, Mages pa bohlen in zato raziskav premogovega ležišča v Šaleški dolini ni nadaljeval z enako energijo kot na začetku.¹⁷

Morda pa Mages sploh ni imel namena razviti premogovnika, ampak samo čim bolj povečati vrednost premogovega ležišča in ga čim dražje prodati: Franc Mages je namreč uradno veljal za »posestnika rudnikov« (stanujoč v Steinerhofu pri Kapfenbergu (1870¹⁸), Eisenerzu (1871) in na Dunaju (1874)),¹⁹ omenjajo ga kot »rudarskega podjetnika« (Bergbau-Unternehmer), brez dlake na jeziku rečeno pa je bil predvsem »uspešen špekulant«.²⁰ Bil je tačas pomembna osebnost na področju iskanja rude in premoga ter v štajerski železarski industriji (ne smemo ga zamenjati s soimenjakom, ki je bil c. k. svetnik in župan mesta Bolzano na Tirolskem,²¹ ali drugim soimenjakom, ki je imel na Dunaju proizvodnjo kisa, žganja, ruma, stisnjenegega kvasa, likerjev in gorčice).²²

Franc Mages se je pojavil leta 1868 kot »novi sledec železove rude« na območju montanističnega urada Leoben in St. Pölten. Posla se je lotil »na veliko«: leta 1870 je zaposloval kakšnih 50 delavcev, kemika in dva

Friedrich Const. baron Beust

ROK POLES

zemljemerca²³ in imel med 79 tamkajšnjimi iskalci rudo največ prostosledov – kar 1305. Leta 1872 je rudo iskal po 14 davčnih okrajih;²⁴ leta 1876 tako na gornjem kot na spodnjem Štajerskem.²⁵

Mages je imel svojčas v lasti rudnike/premogovnike Studenice, Curovci in Ključarovci pri Ptujju, Mali dol pri Slovenski Bistrici, Hrastovec pri Studenicah in St. Primož (pri Slovenj Gradcu/na Pohorju), vendar jih mnogo ni obratovalo. Premog je iskal od Vitanja do Podgorja in Starega trga pri Slovenj Gradcu.²⁶ Njegovi rudniki železove rude so bili Johnsbach, Trofeng in Gössgraben, Retting/Dirnsdorf, Hessenberg in Tollinggraben.²⁷ Leta 1873 je kupil rudnik pirita in halkopirita Öblarn (Walchen).²⁸ Mages je svoje prostoslede na območju Lienz, Aussee, Rottenmauer in Afrenz vrnil do leta 1874, na novo pa tedaj s prostosledi za železovo rudo pokrli vzhodno območje Solčavskih Alp.²⁹

Veliki met mu je uspel, ko je izsledil železovo rudo pri Radmerju in Eisenerzu³⁰ – tam je velikost Magesovih rudnih najdišč presegla 1,5 milijona kvadratnih sežnjev³¹ in jih je 1870/71 odkupila Štajerska železarska industrijska družba kot svojo rudno osnovo: Magesu so plačali 500.000 goldinarjev v gotovini in mu dali še 5.000 delnic družbe³² po 200 goldinarjev,³³ torej za 1 milijon goldinarjev delnic: Mages je čez noč obogatel. Nekaj časa (1877, 1878) je bil predsednik upravnega sveta te družbe,³⁴ ki je zgradila naprave za izkoriščanje rudišča in plavž v železarni v Zeltwegu. Vendar se je Magesovo rudišče izkazalo za izjemno majhno – praktično ničvredno – in so ga 1874 opustili; »avantura Mages« je skupaj z zlomom dunajske borze leta 1873 pahnila podjetje v ogromno dolgove.³⁵

Potemtakem Magesu kot novepečenemu milijonarju denarja za razvoj premogovnika Velenje zagotovo ni manjkalo, je pa dobro vedel, da bi moral v to vložiti veliko lastnih sredstev za zelo negotov končni izpleni – tudi premožni Lapp se je moral za razvoj premogovnika in železniške proge na koncu še zadolžiti. Če pomislimo, da je Toplak dobil šaleške premogovnike (s sodno ocenjeno vrednostjo nič) »v paketu« ob nakupu šoštanjskega rudnika leta 1867 za okoli 2.000 goldinarjev, Mages pa je odkril glavni premogovni sloj in premogovnike prodal

František Pošepný

Lappu 18 let kasneje, 1885, za 170.000 goldinarjev,³⁶ se izkaže, da je bil Mages mojster v svojem početju in eden redkih, ki so mu šaleški premogovniki prinesli sijajen dobiček.

Franc Mages je umrl 19. 3. 1899 ob pol dvanajstih opoldne, star 77 let; pokopan je bil dva dni kasneje ob župnijski cerkvi Marije pomagaj v Innsbrucku. Osmrtnico sta podpisala sestra Marie Mages in nečak Bernhard Höfel,³⁷ draguljar. Višji komandant prostovoljnega gasilskega društva Innsbruck je povabil člane na pogreb »velikodušnega pokrovitelja« – v civilnih oblačilih.³⁸ V mrliško knjigo je Mages vpisan kot samski, zasebnik, katoliške vere.³⁹ Dediča sta iz zapuščine obdarila mnoge, mdr. tirolski deželni muzej Ferdinandum s 1000 goldinarji.⁴⁰ Poglejmo, če lahko najdemo še vpis Magesa v krstno knjigo: umrl 1899 – star 77 = rojen 1822. Mages Franc Jožef Marija, rojen 15. aprila 1822 ob 10 1/2 uri dopoldne, istega dne ga je krstil lokalni kaplan Heinrich, katoliške vere, deček, zakonski, oče Alojz, irharski mojster, mati Ana, hči Simona Eisenhoferja, boter Franc Mages, uslužbenec c. k. sodišča, na njegovem mestu Jožef Mörz, trgovec.⁴¹ Torej lahko zaključimo osnovna biografska podatka: Franc Mages, 15. 4. 1822–19. 3. 1899.

Bodisi je Mages bil kratkotrajni lastnik šoštanjskega rudnika ali ne – šoštanjski rudnik je leta 1874 od **Marije Dutzman** odkupilo **cesarsko kraljevo ministrstvo za kmetijstvo** za 8.000 goldinarjev in načrtovali so, da bi ga spravili v pogon leta 1876. »Ali bo ta nakup prinesel dobiček ali izgubo, ni moč ugotoviti; podjetje spada vsekakor med drzna in je zato obžalovanja vredno, tudi če bi z njim ustvarili dobiček, saj država ni poklicana, da bi se spuščala v drzna podjetja.«⁴² so zapisali v pojasnilu, od kod rudniški strošek pri **Talilnicah Celje** (Hüttenwerk Cilli).⁴³

Ministrstvo za kmetijstvo je pri cesarskem geologu⁴⁴ Františku Pošepnyju naročilo ekspertizo o rudniku pri Šoštanju.⁴⁵ Pošepny naj bi ga zelo ugodno ocenil, ker je postalo tehnično možno pridobivati cink iz sfalerita. Narisal je tudi karto rudniškega revirja s 6 enojnimi jamskimi merami.⁴⁶ Leta 1875 je pod revirni rudniški urad Celje spadal **cesarsko kraljevi rudnik svinca in cinka pri Šoštanju** s 6 jamskimi merami, 1 phalnico, 1 drobilnico (Quetsche) in 4 tresalnimi mizami; pooblaščenec je bil Albert Brunner, ki je vodil tudi nastajajočo talilnico cinka (»cinkarno«) v Celju.⁴⁷ Grazer Zeitung je poročal, da je ministrski svetnik baron Beust v parlamentu pojasnjeval nakup rudnika v Šoštanju leta 1874. Cena 8.000 goldinarjev naj bi bila zelo nizka, saj naj bi bili toliko vredni že samo objekti in zemljišča.⁴⁸ Friedrich Constantin baron⁴⁹ Beust je bil kraljevi generalni inšpektor za rudarstvo, metalurgijo in soline. Poslanec Lohninger je trdil v parlamentu Štajerske, da so rudniki pri Šoštanju že dolgo opuščeni ničvredni rudniki in ne ve, kako bi iz njih zdaj znenada tako ogromno izkopal, čeprav bi si to vsekakor želel v interesu države; da so v dvajsetih letih v teh rudnikih veliko izkopal, a so ostali ničvredni rudniki.⁵⁰

Dr. Vošnjak je na te trditve glede rudnika cinka in galmeje pri Šoštanju odgovoril: »... znano je, da je ta [rudnik] svojčas deloval precej močno, vendar takrat ni prinašal dobička, ker v bližini ni bilo nobene talilnice cinka; sedaj, ko je bila talilnica cinka urejena v Celju, ni dvoma, da se bodo rudniki, ki jih je država lani kupila za 8.000 fl., državi izplačali.« Dalje je dr. Vošnjak pojasnil, da ti rudniki ne ležijo daleč od Šoštanja in da bi promet od tod proti Celju ne tekel po cesti skozi Savinjsko dolino, ki je pol ure daljša, ampak preko Velenja.⁵¹

Na identifikacijski mapi (1875, 1) je kot lastnik parcele ob Paki označen »Montan. Aerar K. K.«, torej cesarsko kraljevi rudniški erar = država – del te parcele je še sedaj v republiški lasti.

Potekale so izmere za gradnjo železnice Celje–Velenje–Slovenj Gradec–Dravograd. »Ljudje se veselijo urnega delovanja inženirjev, mislé, da se železnica ne bo samo merila, ampak tudi naredila. Tega se je tembolj nadjeti, ker je država kupila rude na kopanje svinca in cinka.«⁵²

Leta 1876 je bil cesarsko kraljevi rudnik svinca in cinka pri Šoštanju podrejen c. k. upravi talilnic (k. k. Hüttenverwaltung) Celje.⁵³ Po uradnih objavah naj bi pridobili 4.570 »meter-centnerjev« (457 t) cinkove rude v vrednosti 2.742 fl.⁵⁴

Avstrijska vlada je predložila parlamentu železniško progo Celje–Dravograd; lokalne oblasti (»zastopi«) so v spomenici opozarjali, da bi z novo železnico »neizčrpne zaklade« – bogato zalogo premoga – lahko uporabljala cinkarna in cinkov rudnik v Šoštanju ter cinkarna v Celju.⁵⁵ Obstoječim jamskim meram šoštanjskega rudnika je bila 15. 2. 1877 podeljena pravica izkoriščanja rude do neomejene globine (ewige Teufe).⁵⁶ Na desnem bregu Pake, blizu rudniških rovov, naj bi tedaj tudi zgradili talilnico, kjer so pričeli pridobivati cink iz sfalerita.⁵⁷ Koncesija za prebiralnico (separacija) in drobilnico je datirana 15. 2. 1877.⁵⁸ Država je torej poskusila obnoviti delovanje rudnika, a so že isto leto ugotovili, da kljub velikemu trudu, podjetniškemu zagonu in interesu stroke delo ni rentabilno.⁵⁹ Neuspehu je botrovalo nepravilno pojavljanje rude, svinčeva in cinkova ruda pa sta se tudi preraščali med seboj in z nosilno kamnino ter onemogočali razumsko izkoriščanje.⁶⁰ Dobre rude torej v Šoštanju niso našli.⁶¹ Leta 1878 je med cesarsko kraljevimi avstrijski hribinskimi oz. rudniškimi uradi (Bergämter) naštet cesarsko kraljevi rudnik svinca in cinka pri Šoštanju (K. k. Blei- und Zinkbergbau bei Schönstein), pooblaščenec Alb[ert] Brunner.⁶²

Leta 1891 je bila zgrajena je bila železnica skozi Penk.⁶³ Železnica šoštanjskemu rudniku ni prinesla pričakovane novega razcveta – nasprotno – ob gradnji tirov so porušili stavbe za predelavo rude na desnem bregu Pake, ker so bile napoti.

Leta 1893 je bila izdelana »Rudniška karta cesarsko kraljevega rudnika cinka in svinca v Šoštanju s posnetkom zgornjega in spodnjega dnevnega kopaa.«⁶⁴

1894 naj bi pridobili v šoštanjski cinkarni 400 centov cinka.⁶⁵ Za to leto je ohranjen »Plačni standard za delavsko osebo c. k. talilnice cinka v Celju in rudnika v Šoštanju«,⁶⁶ ki se začinja s plačami za rudnik, in sicer bi za 12-urni delavnik prejimali: predkopar (Vorhauer) 1 goldinar, kopač (Hauer) 85 krajcarjev, jamski tesar (Grubenzimmerer) 85 kr., jamski kovač (Bergschmied) 80 kr., učni kopač (Lehrhauer) 75 kr., vozač (Förderer) 70 krajcarjev. V opombi piše, da je 12-urni delavnik prekinjen za dve uri, in sicer opoldne za eno uro in dopoldne ter popoldne za pol ure. Kasneje so zapis spremenili, da 12-urni delavnik (12 Stundige Schicht) obsega 10 ur delovnega časa (10 Stundiger Arbeitszeit).

Rudarji bi bili precej slabše plačani kot delavci v talilnici in valjarni cinka; v destilirnici (Destillirhütte) je predkurjač (Vorheizer) zaslužil 1,5 goldinarja, kurjač 1,4, predtalilec (Vorsmelzer) 1,5, talilec 1,4, pomočnik talilca (Schmelzergelhilfen) 1,3, vajenec (Spitzjunglen) 80 kr., voznik pepela (Aschenführer) 115, kurjač žarilne peči (Muffelglühofenheizer) 80 kr., upravljalec dvigalca (Dampfaufzugswärter) 1 goldinar, ekonom (Menageführer) pa 95 kr.; v pražarni (Rosthütte) je dobil predpražar (Vorröster) 1 goldinar, pražar pa 90 k; delavci v kalcinirnici so dobivali po 90 kr., dnevni čuvaj 1 goldinar, nočni 70 kr., med zidarji za peči (Ofenmaurer) je bil vodja (Maurerpolier) plačan 1,8 goldinarja na dan, zidar 1,3, dnevni delavec (Taglohner) 70 kr. in dnevna delavka (Taglohnnerin) 65 kr. ...

Znamka uprave talilnic in žig revirnega rudarskega urada v Celju

Na drugem plačnem standardu je pri rudniku opomba, da trenutno v rudniku ni delavcev in so vnesli podatke za rudnik v Rablju.⁶⁷

Iz uprave talilnic v Celju so na Ministrstvo za poljedelstvo na Dunaj poslali kopijo nedavno izmerjene jamske karte Šoštanjskega rudnika.⁶⁸

V Knjigi izletov po Štajerski za kolesarje je opisana pot iz Gorenja v Šoštanj skozi »... divje romantično sotesko Skorno, skozi katero teče Paka, mimo mnogih žag, z zmernim vzponom, nazadnje tik mimo rudnika cinka na desni ...«.⁶⁹ Torej je bil rudnik še toliko viden, da je bilo nanj smiselno opozoriti – danes se ga s ceste sploh ne zazna.

Leta 1910 naj bi bilo v Rudarskem priročniku med rudarsko posestjo **Daniela pl. Lappa** poleg premogovnikov navedenih tudi 6 enojnih jamskih mer rudišča cinkove in svinčene rude Skorno pri Šoštanju, kjer pa niso delali.⁷⁰ Lapp je umrl 14. 10. 1910.⁷¹ V rudarsko knjigo kot lastnik rudnika in phalnice pri Šoštanju ni vpisan, pri premogovnikih Pesje in Hrastovec pa seveda je.⁷²

Leta 1913 je bil prehod na lokoviški strani samo še Jožefov rov, na skornski strani pa 11 m dolg rov ob železniškem tunelu in 25 m dolg rov, ležeč 180 m višje. Ostali niso bili več dostopni.⁷³

1. 7. 1914 je Lappova vdova rudarsko posest prodala **državi**.⁷⁴

Po koncu 1. svetovne vojne, »... kmalu pu ustanovitvi stare Jugoslavije se je oblast spomnila na Puharje. Priključili so ga zopet k Velenju. Uprava velenjskega rudnika je dobila nalogo, naj Puharje preštudira. Njeni strokovnjaki so pregledali teren, presodili položaj in izvršili potrebne meritve. Rovi so bili večinam zasuti, teren je v glavnem prerasel gozd, rudarska hiša pa je še imela stanovalce. Ob tej priložnosti so ugotovili obseg in število vseh jamskih mer. /.../ Puharje (k. o. Lokovica in Skorno) 270.698 m².«⁷⁵ Najbrž je tačas nastala »Terenska in jamska karta starega svinčenege rudnika v Puharju.«⁷⁶ Na desni strani Pake je vrisan dnevni kop z manjšo stavbo, ki jo dr. Aplinc locira na mesto hiše Skorno pri Šoštanju 3, navaja, da je v zapisniku duša za Skorno pod hišno številko 40 vodena »podrtija fabrika« in da je območje med ljudmi veljalo za »opuščeni kamnolom«.⁷⁷

Leta 1921 je bil v smislu 208. člena saintgermanske pogodbe v rudarski knjigi vpisan kot lastnik rudnika **Državni zaklad kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev**, po ukazu ministrstva 20. 9. 1930 pa Kraljevina Jugoslavija. Leta 1930 je bila k šoštanjskemu rudniku svinca in cinka v rudarski knjigi pripisana množica parcel Državne cinkarne v Gaberju pri Celju.⁷⁸

Med 2. svetovno vojno je bila lastnica rudnika družba **Energieversorgung Südsteiermark A. G. Po vojni** je bil rudnik zaplenjen in je postala lastnica⁷⁹ **Federativna ljudska republika Jugoslavija**.

Leta 1953 so bile parcele v Sp. Hudinji na podlagi predloga Mestnega ljudskega odbora Celje in izjave državnega sekretarja za rudarsko industrijo odpisane od šoštanjskega rudnika in pripisane premoženju v upravljanju Toplince in valjarne cinke (cinkarne) Celje, šoštanjska »entiteta« [rudnik svinca in cinka] pa se je izbrisala iz rudarske knjige »kot brezpredmetna«.⁸⁰

Viri dostopni pri avtorju.

Ponarejene risbe iz nedokazanega cesarskega arhiva

O prvih upodobitvah rudnikov pri Šoštanju in v Velunjem grabnu

Trenutno ne poznam starejše upodobitve rudnikov v Šaleški dolini, kot sta »načrta« iz leta 1754, iz »Mollovega Atlasa«, zbirke preko 12.000 grafičnih listov, ki jih je zbral poklicni diplomat Bernhard Paul Moll (1697–1780), zastopnik nemških knezov na cesarskem dvoru na Dunaju.

Gre za »Načrt starin in srebrovega rudnika Pak(en)štajn, ležečega na reki Savinji, skupaj s starinami pri Žovneku, Štrovseneku, do Polzele« ter »Načrt starin in svinčevega rudnika Vodriž pri Slovenj Gradcu v grofiji Celje«. V tektoniko atlasa sta uvrščena takole: Atlas Austriacus – avstrijski krog – notranja Avstrija – vojvodina Štajerska – III. del: »Podzemna geografija« (med 48 risbami stavb, antičnih spomenikov in rudnikov).

Po opombi v originalnem rokopisnem katalogu naj bi te risbe – načrte rudnikov – posneli po ukazu same deželnokežje visokosti; šlo naj bi za del »Hand=Riß« arhiva cesarja Franca Štefana Lotarinškega, moža Marije Terezije; hranili naj bi ga na Dunaju, vendar obstoj tega arhiva ni bil nikoli potrjen; verjetno so risbe ustvarili kar na pobudo samega Molla, da bi izpopolnil zbirko na področju, ki ga je najbolj zanimalo, z zgodbo o izvoru v cesarskem arhivu pa so želeli risbam dati kar največji pomen in vtis pristnosti.

Avtorja risb »Geyerja« še niso uspeli povezati z dejansko osebo. Značilnost njegovih upodobitev je, da resnične zemljepisne pojme (bržčas pobrane z zemljevidov) pomeša z izmišljenimi in jih poljubno razpostavi po risbi; shematska krajina je polna tipizirano upodobljenih razkošnih palač, vasi in antičnih ruševin, od koder naj bi izviral preštevilne table in spomeniki z latinskimi, grškimi, etruščanskimi in vizigotskimi napisi, pa tudi z napisi v gotskih runah in neberljivih domišljjskih pisavah z nenavadnimi simboli; spomeniki so stransko narisani na večje.

Na prvem prikazu, ki nas zanima, so upodobljene grajske stavbe: Pak(en)štajn, Žovnek, Štrovsenek (pri Gomilskem), Polzela in Stopnik (pri Vranskem), obilje rimskih ruševin z rimskim obzidjem in kopalščem (?), reki Savinja in Milec (?), izmišljeni hribi Gaunberg, Gornji in spodnji Ramberg ter Pak(en)štajnski hrib (Packsteiner Berg). Grad Pakenštajn je upodobljen na napačnem bregu Savinje – pravzaprav sploh ne stoji ob Savinji, ampak ob Paki. Pakenštajnski hrib je narisana z značilno konturo, ki se ponovi na večjem, ločenem prerezu rudnika levo.

Na drugi risbi, »načrtu« Vodriža, so upodobljeni »izvorni grad barona Wadmanstorfa« (?), Slovenj Gradec z izmišljenim avguštinskim samostanom na sredi, domišljjske rimske ruševine, izmišljena potoka

Ampler in Vodriški potok, sami neznani hribi: Spodnji in Zgornji Pols, Retau, Cellen in Vodriški hrib; spet se levo ponovi značilna kontura Vodriškega hriba na večjem prerezu z rudnikom.

Vse, kar je resnično, je na obeh risbah samo prgišče zemljepisnih imen in dejstvo, da sta bila v relativni bližini obeh ključnih gradov – Pakenštajna in Vodriža – rudnika pri Šoštanju in v Velunjem grabnu: ta dva rudnika sta bila označena na zemljevidih konec 18. stoletja (npr. Kindermannov zemljevid celjskega okrožja, 1793), bržčas pa tudi na kakšnih predhodnikih, ki bi utegnili biti osnova za Geyerjeve risbe. V obeh rudnikih so kopali svinčevo rudo, ki naj bi vsebovala srebro – tako tudi naslova risb nekako ustrezata. Precej daleč naokoli ni bilo drugih rudnikov svinca ali srebra.

Celotno območje med Šoštanjem in Pakenštajnom so še v začetku 19. stoletja dojemali kot en sam velik hrib med obema dolinama, preko katerega je peljala pot, saj ceste skozi Penk še ni bilo. Tako nadvojvoda Janez v svojem popotnem dnevniku leta 1810 piše: »Iz Šoštanja se pelješ neposredno preko visokega Paškega hriba (Pakberg) uro in pol, da dosežeš dolino na drugi strani, pri gradu Pakenštajn.« Če upoštevamo, da so risbe v Mollovem atlasu za današnja zemljepisna merila nadvse ohlapne, je umestitev rudnika v »Paški/Pak(en)štajnski hrib« dovolj točna.

Cesar Franc Štefan Lotarinški, ki naj bi imel risbe rudnikov prvotno v svoji zbirki.

ROK POLES

Nenavadno je, da je v Mollovi zbirki tudi Načrt starin pri sv. Danielu v Razborju na Koroški meji – če kje, potem bi moral biti rudnik upodobljen na tej risbi, saj stoji cerkev domala nad rudniki. Kar ponovno priča o tem, da so na risbah elemente prostora samovoljno premeščali in združevali.

Nasploh so rudniki v Mollovi zbirki narisani brez zveze z realnostjo, bizarno in naivno: kot ogromne dvorane z ravnimi stropovi ali oboki, v njih je množica etaž in prehodov, polkrožni in pravokotni rovi, okrogli in pravokotni jaški, okrogle odprtine navzven, ponekod vidimo široka in dolga masivna stopnišča, pokončne ali poševne podporne slope. Včasih so risbe dopolnjene z imeni jaškov in rofov. Obvezno je nad rudnikom – čisto na vrhu hriba – hiška (ali sta dve), kamor vodi lestve ali se iz nje spuščajo rudarji v jamo. Navadno je hrib narisana kot povsem izvtoljen.

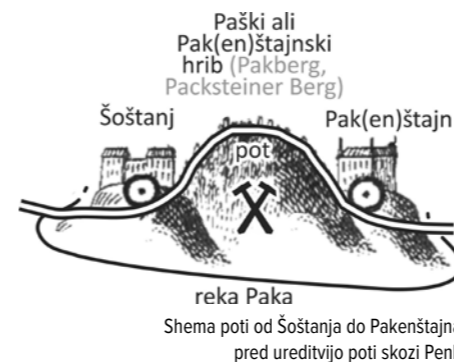
Drobenci rudarji (spremna beseda k risbam jih označi kar za rudarske skrate bergmandeljce) predvsem stojijo v jami, držeč baklo ali merilno palico, ali se spuščajo v jamo kot kakšni pajki, sedeč na dolgi palici, navezani na vrvi, ali s pomočjo zanke; prav redko kaj zares delajo: vrtijo vitle, vozijo

samokolnice, dolbejo stene z (včasih ogromnim) dletom in kladivom – ponekod po trije drug ob drugem; prižigajo svečavo; po dva ali trije naperjajo vrvi ali verige z označenimi razdaljami – torej merijo razdalje in kote – včasih s pomočjo količev ali merilnih palic – tako v rudniku kot tudi na prostem, na pobočju hriba. Oblečeni so tipizirano, npr. v zelene pumparice in rdeče dokolenke, nosijo visoke koničaste rdeče kape; za pasom jim zadaj visi usnjati »naritnik« – rudarska koža, s katero so se rudarji ogrinjali pred vlago in odrgninami v ozkih rovih (danes znana samo še iz tradicionalnega »skoka čez kožo«); nekateri imajo koničaste brade; svetijo si z baklami: če vozijo samokolnico, je bakla zataknjena v samokolnico. V drugem rudniku imajo rudarji ploščata siva pokrivala, rumene srajce in rdeče hlače – vedno so vsi v enaki »uniformi«. V tretjem rudniku nosijo črne širokokrajne klobuje, sivozelene jopiče in nogavice ter cinobraste hlače. V četrtem modre zavihane koničaste klobuje in hlače ter rdeče jopiče in dokolenke.

Narisane so tudi različne rudniške naprave: obvezne so visoke vitke lestve, včasih postavljene v jašek s celo množico lesenih vmesnih podestov, včasih so lestve dvojne; najdemo okrogle in pravokotne mize s svečniki (včasih bele kamnite mize s samo dvema nogama), s stropa visijo mnogoradni lestenci, ki so ponekod obešeni preko drogov, vrvi pa so navezane na strenske kljuge, da je moč lestence dvigati in spuščati; bakle so postavljene na visoke stoječe podstavki ali zataknjene v stenska stojala, za sveče so narejene pravokotne stenske niše ali predrtine v stenah, da svetijo v prostore na obeh straneh; izjemoma srečamo sveče v zasteklenih kubičnih laternah. Vitle uporabljajo za spuščanje rudarjev v jamo ali vleko rude navkreber v štirikolesnih vozičkih; pretirano vitko leseno »podporje« je risano povsem domišljjsko in nefunkcionalno. Srečamo tudi nenavadne naprave: rudarje dvigajo in spuščajo preko velikega kolesa.

Ekscentrična posebnost je risba rudnika Rattenberg, skozi katerega dere podzemna reka, se v dveh slapovih zliva v spodnjo etažo in še dalje v globino; po rudniku gomazijo živali (podgane in žabe?) ter rogati hudobci z dolgimi kremplji na nogah in rokah, od katerih švigajo strele; tri figure v nagubanih dopetnih belih haljah in z belimi koničastimi kapami, ki jim visijo preko hrbtna, pa s kavlji na dolgih ročajih mešajo po vodi.

Če kje, potem tu začutimo, kako so bili v baroku še pomešani zgodnja znanost o rudah, mineralih in plemenitih kovinah, alkimija in okultizem in kako je bila družbena elita nad tem fascinirana.

Shema poti od Šoštanja do Pakenštajna pred ureditvijo poti skozi Penk

Že spremna beseda k risbam ugotavlja: »Če so risbe vsebovale kakršne koli informacije, potem najverjetneje le o dejanskem ali domnevnem pojavljanju rude na določenem mestu.« In to je pravzaprav ključna vrednost teh ponarejenih »načr-

tov«: dva rudnika v Šaleški dolini sta bila svojčas diplomatu na avstrijskem dvoru dovolj pomembna, da ju je uvrstili med pol stotnije ponarejenih upodobitev štajerskih rudnikov v izmišljeni cesarski grafični zbirki.

Pogled na »Pakenštajnski hrib«

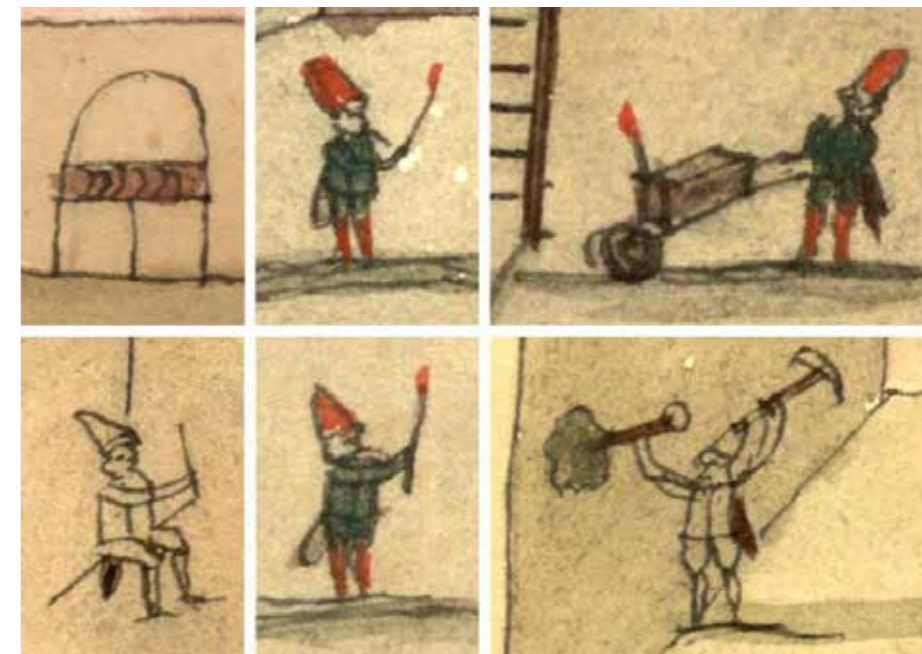
Prerez »Pak(en)štajnskega hriba«, 1754

Pogled na »Vodriški hrib«

Prerez »Vodriškega hriba«, 1754

Risbi obeh rudnikov v Šaleški dolini

Rudarji od bliže

O čudodelnem razpelo v Belih Vodah

Iz domoznanske zbirke 1. del

V prenovljenem delu domoznanske zbirke Zvoneta A. Čebula v Vili Mayer so poleg potopljene vasi Družmirje in zdraviliškega kraja Topolšica predstavljene tudi Bele Vode: hribovito naselje s samotnimi, starodavnimi kmetijami leži severozahodno od Šoštanja in danes šteje nekaj manj kot 280 prebivalcev. Prvič se kraj omenja sredi 14. stoletja.¹ Župnijska cerkev sv. Andreja je v listinah prvič omenjena leta 1482, ko ji je papež Sikst IV. podelil štiri odpustke.² Rokopisna listina, ohranjena v 19. stoletju, navaja, da so bile Bele Vode s cerkvijo sv. Andreja prastar božjepotni kraj, kamor so romale procesije za dež, zoper ujme in epidemične bolezni.³

V bližini cerkve sv. Andreja, pod kapelo sv. Valentina, je izviral studenec, v katerem naj bi bila voda bela zaradi apnenca. Po potoku Bela voda, ki teče v grapi pod cerkvijo, naj bi kraj dobil ime. Po drugi različici so Bele Vode (nem. Weisswasser, še prej Weissenbach) poimenovane po studencih in vodah, ki izvirajo na prisojni strani planin, v nasprotju s Črno na Koroškem oz. Črnim potokom (nem. Schwarzenbach) na osojni strani.⁴ Po tretji različici naj bi vas dobila ime zaradi vode, s katero so se tod spotoma odžejali kramarji oz. potujoči trgovci, ki so pravili, da je »voda tako dobra, kot bi pili mleko«⁵

Pri cerkvi se Bele Vode delijo na spodnji in zgornji konec: *Spodni in Gorni konec*. Obsegajo še Zalóko, Visóčki vrh in Kriško goro,⁶ ki ji danes rečemo Sv. Križ, včasih pa je bil to Oslovski (Oslji) vrh. Tam naj bi se pasli osli, na katerih so prijezdili gornjegrajski

Panjska končnica z letnico 1869 prikazuje vola, kako kleči pred razpelom na smreki z dvema vrhovoma. Iz zasebne zbirke Zvoneta A. Čebula.

Cerkev sv. Andreja v Belih Vodah Foto Aleksander Kavčnik, december 2021

Svetokriška legenda: vol kleči pred razpelom na smreki z dvema vrhovoma. To je edini ikonografski motiv, ki je nastal v Šaleški dolini. Več kot trideset verskih podob (pildekov) s konca 19. in začetka 20. stoletja hrani zbiratelj Zvone A. Čebul in so predstavljeni v domoznanski zbirki Vile Mayer.

menih v Bele Vode opravljat duhovno službo.⁷ Okrog leta 1873 je tam pasel svojo živino tudi belovoški kmet Savinek in iz črede izgubil vola. Po treh dneh iskanja ga je našel na skalnem vrhu gore. Vol je klečal pred razpelom na smreki (ali macesnu) z dvema vrhovoma.⁸

Kako se je razpelo znašlo na gori, ni znano. Njegov čudodelni sloves se je hitro širil. Vsako leto je prihajalo več romarjev: matere z bolnimi otroki, ki so ozdraveli, pa gobavci in drugi ljudje, ki so tu našli pomoč.⁹ Kmet Savinek je okoli leta 1801 naredil prvi lesen križ, na katerega so namestili čudodelno razpelo. V dveh letih od postavitve so križ popolnoma obrezali; kosce so odnašali s seboj za kadilo proti boleznim živine. Od leta 1804 dalje je bilo čudodelno razpelo v majhni leseni uti, kjer je bilo prostora za približno 40 ljudi.¹⁰ Po zaobljubi, ker je v Belih Vodah prenehala huda bolezen, so na gori leta 1831 pozidali kapelo, ki so ji leta 1840 dozidali zvonik – to je danes mala cerkev sv. Križa. Ko je bila tudi ta premajhna za številne romarje, so Belovoščani leta 1857 zgradili veliko cerkev sv. Križa. Leta 1862 jo je posvetil bl. A. M. Slomšek. Čudodelno razpelo je danes na velikem oltarju nad tabernakljem.

Na hrbtni strani velikega oltarja so ostanki nekdanjega križa, na katerem naj bi bilo čudodelno razpelo. Prvotni križ naj bi bil narejen iz smreke z dvema vrhovoma. Verniki, ki so včasih romali k sv. Križu, so si rezali majhne koščke tega lesa s križa

ŠPELA POLES

kot znamenje božje prisotnosti in zaupanja v vero. Veljalo je tudi, da se ti »nič slabega ne more zgoditi, dokler imaš pri sebi košček lesa od križa, na katerem je bilo čudodelno razpelo.«¹¹ Sredi 19. stoletja je imel vsak kmet v Belih Vodah svojo živino in ovce; nekateri so premgli celo do 200 lepih in velikih ovac.¹² Pripovedujejo,¹³ da je pred davnimi, davnimi

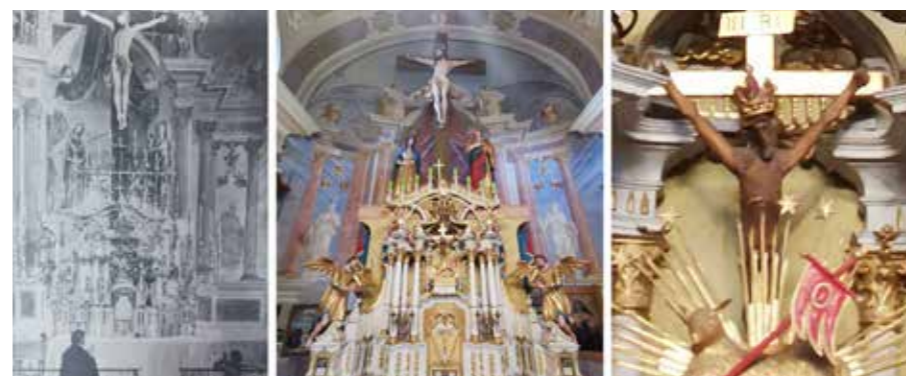

Okamenela ovčja pastirica na strmeh pobočju Sv. Križa, v Ojstrskih pečeh. Pečevje je dobilo ime Deklična peč.¹⁴ Foto Š. Janežič, 2007

Križ, na katerem je bilo nameščeno čudodelno razpelo, je danes na hrbtni strani velikega oltarja, poleg množice votivnih kipcev in slik, osebnih predmetov (kite las), zahval in drugih darov.

Foto Š. Poles, april 2022

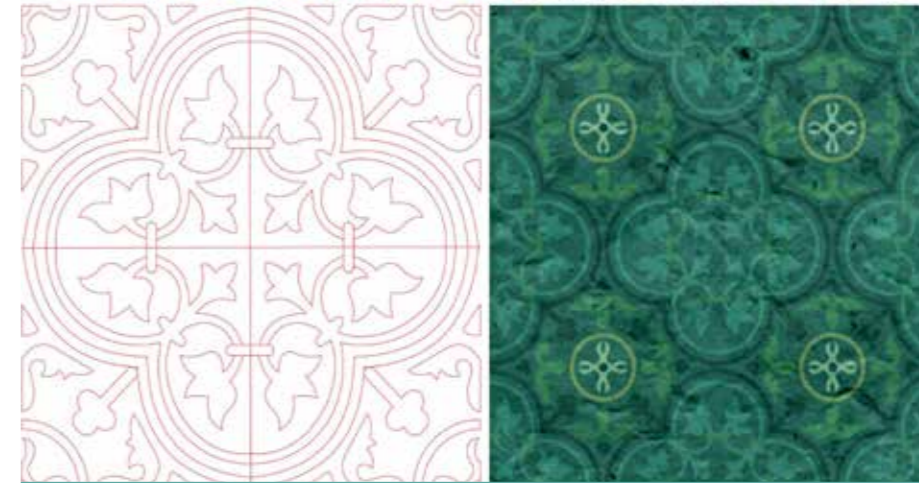
Veliki oltar cerkve sv. Križa na stari razglednici iz zbirke Zvoneta A. Čebula, čudodelno svetokriško razpelo na oltarju Velike cerkve

Foto Š. Poles, april 2022

časi na težko dostopnih strminah Kriške gore pasla ovčice Ojstrska deklica Urška. Sedela je na robu prepada in si česala lepe, dolge lase. Po cesti skozi Ljubijski graben je prišla popotnica z otrokom v naročju. Zagledala je pastirico visoko v skalah in jo ogovorila: »Lejo pastirico, kk lepa je, ko gori v planini ovčice pase!« Deklica ji je zabrusila: »Lejo Ciganico, ki tam doli po cesti gre.« V trenutku je pastirica okamenela, njene ovčice pa tudi. – Izročilo pravi, da je bila popotnica Marija, ki je v naročju pestovala dete Jezusa. Še danes poldrugi meter visoka skala s človeško podobo ždi na jugozahodnem pobočju Sv. Križa, strmo nad vrtoglavim prepadom. Vidi se celo glavnik v dekličinih okamenelih laseh. Pastirica bo menda rešena, ko bo pri sv. Križu novomašnik iz njenega rodu daroval novo mašo. Pravijo, da v Belih Vodah ni bilo novomašnika že 500 let.

V Zgornjesavinjski dolini je ohranjena drugač-nar različica pripovedi, ki jo je zapisal Aleksander Videčnik v Zgornjesavinjskih vistorijah: Zala deklica iz Šmihela je pasla ovce na Kriški gori. Zavedala se je svoje lepote in zato postala ošabna. Vedno je nosila s sabo zrcalce, v katerem se je ogledovala, in glavnik, s katerim se je česala. Nekoč jo je pri tem opazila mimoidoča vila. Vprašala jo je za pot, vendar ji domišljava deklica ni odgovorila. Končno ji je jezna zavpila: »Žena, kaj me brigava tvoja pot, pusti me pri miru in pojdi dalje!« Vila jo je pomilovalno pogledala in jezno rekla: »Tako kot stojiš zdaj, boš stala, dokler bo stala Kriška gora.« Deklica je na mestu okamenela.

V bližini okamenele deklice skali naj bi bili vidni odtisi Marijinih kolen, ko je tam klečala.¹⁵ V velikem kamnu ob poti v grapi pa so se menda včasih videle Marijine krvave stopinje.¹⁶

Vzorec s talnih ploščic v Valentinovi kapeli v Belih Vodah je bil uporabljen kot podlaga na steni v prenovljenem delu domoznanske zbirke v Vili Mayer.

¹Blaznik, P.: Historična topografija Slovenije I, 1986, str. 39.

²Kuret, N.: Slovensko Štajersko pred marčno revolucijo 1848, 1. del, 1985, str. 68.

³Prav tam.

⁴Janežič, Š.: Znamenja v Belih Vodah, 2004, str. 11.

⁵Alojz Bačovnik, povzeto po <https://www.vzajemnost.si/clanek/174237/kjer-je-voda-dobra-kot-mleko/>, 14. 4. 2022.

⁶Janežič, Š.: Znamenja v Belih Vodah, 2004, str. 10 in 11.

⁷Izročilo se lahko veže na čas pred letom 1461, ko so samostan razpustili. Tako Poles, R.: Sakralna dediščina Šaleške doline, 1998, str. 496.

⁸Kuret, N.: Slovensko Štajersko pred marčno revolucijo 1848, 1. del, 1985, str. 68.

⁹Prav tam.

¹⁰Spominica Romarske cerkve Sv. Križa pri Belih vodah, 1868, str. 10.

¹¹Gregor Petkovnik, ustno izročilo iz Belih Vod, zapisano leta 2004.

¹²Kuret, N.: Slovensko Štajersko pred marčno revolucijo 1848, 1. del, 1985, str. 67.

¹³Povzeto po Janežič, Š., Poles, R.: Izvir bele vode, 2005, brez strani.

¹⁴Janežič, Š.: Čez ovčji gnoj ga ni! List št. 5/2007, str. 36.

¹⁵Janežič, Š.: Znamenja v Belih Vodah, 2004, str. 100.

¹⁶Janežič, Š., Poles, R.: Izvir bele vode, 2005, brez strani.

Spomini

Minilo je kar nekaj let

Otroci na Korotanski 11 in 13

Nekoč je bila Korotanska ... bi lahko začeli ta zapis spominov nekdanjih prebivalcev te ulice, rojenih od leta 1945 do 1955. Za lažjo umestitev v prostor je treba povedati, da je to sedaj Tekavčeva ulica in je precej drugačna, kot se je spominjajo otroci Korotanske 11 in Korotanske 13, ki so na prašni makadamski cesti ustvarjali lepe spomine.

Te spomine so obudili na nedavnem srečanju, ki sta ga organizirala **Meta Vrečko** iz Korotanske 13 in **Drago Karl Potočnik** iz številke 11. Ideja in želja je zorela pri gospe Vrečko, poročeni kot Mirjam Vox, že vsaj deset let, a s temi stvarmi je pač tako, da vedno pridejo ob pravem trenutku. Obema organizatorjema je uspelo pridobiti naslove nekdanjih prebivalcev in devetnajst jih je odgovorilo na vabilo. Kasneje se jih je nekaj opravičilo, tako jih je prišlo šestnajst, zdaj odraslih mož in žena. A vsi smo že kdaj občutili »vrnitev v preteklost«, kako se zabrišejo leta, tegobe, nenazadnje tudi gube in tudi udeleženci srečanja so v trenutku postali otroci, polni prešerne radosti in spominov. In ne glede na to, kaj so v življenju doživeli, postali ali zgradili, so bili v tem trenutku vsi enaki, prijatelji iz Korotanske.

Omenjena bloka sta bila »kadrovska«. Zgrajena nekje od 1952. do 1954. leta. Drago Potočnik pripoveduje, da so v njih v glavnem živeli učitelji in zdravstveni delavci. »Mi smo prišli tja, ker smo bili velika družina in ker je bila sestra medicinska sestra, čeprav je veljalo, da je stanovanje za zdravnike.« V obih blokih je bilo po pet stanovanj. Na drugi strani ceste sta bila »fabriška bloka«; tako so rekli blokoma Tekavčeva 12 in 14, ker so v njih prebivali v glavnem zaposleni v tovarni usnja, ki so ji vsi domačini pravili preprosto fabrika. Organizatorji so sicer razmišljali, da bi povabili tudi nekdanje prijatelje iz omenjenih dvuh, a je nastal problem z naslovi. Tako so za prvič poskusili z manjšim zalogajem. Cesta, ki je peljala mimo blokov, enih na levi, drugih na desni, namreč ni bila meja, ampak skupen poligon za premnoge otroške igre.

Otroke Korotanske ulice sta povezovala šport in taborništvo. Taborništvo in gimnastika, košarka in nekoliko manj rokomet ter številne igre, kot so »kičkanje«, zemljo krast, boj med dvema. »Večinoma smo bili otroci iz Biba Röckove šole,« pravi Drago. Ta je bila znana po košarki (bili so tudi republiški prvaki med osnovnošolci) in tabornikih (vodila jih je družina De Costa s pomočjo Majke Mayer), čeprav je bila tudi gimnastika zelo priljubljena in so bile deklice na dvovišinski bradlji (vodila jih je Tea Podgoršek) zelo uspešne. A niso se ločili po šolah, saj je bilo vodstvo Kajuhove šole ravno tako naklonjeno taborništvo, saj so imeli tam prvo razstavo in taborniško sobo.

Med blokoma 11 in 13 je bilo nogometno igrišče za mali nogomet. Ekipe so bile seveda mešane, deklice

niso zaostajale za fanti. Kasnejši ravnatelj Biba Röckove šole, takrat še športni pedagog in trener košarke Matjaž Natek je otrokom odstopil odslužen koš. Si lahko predstavljate, da bi sedaj otroci sami naredili tablo za koš iz desk in od Biba Röckove šole čez cel Šoštanj prenesli težko železno konstrukcijo h kovaču Burkelcu, da bi jo predelal za njihove potrebe? Samo zato, da so lahko igrali košarko in prirejali prvenstva med blokoma. Šport je bil med temi otroki na prvem mestu. Ko so bile različne olimpijske igre, so bile tudi na Korotanski ulici. Tekmovali so v teku, medalje jim je iz kartona izrezal kar organizator, med njimi je bil dostikrat nekdanji direktor TEŠ Jaro Vrtačnik.

Pa ni bil samo šport tisti, ki jih je zaposloval, otroci so se družili na rojstnih dneh, kruh z maslom in marmelado je bil čisto dovolj, mogoče je bila kje tudi torta. Včasih so starejši otroci pazili na mlajše in so si brez težav izmislili igre, v katero so bili vključeni vsi. In zima z veliko snega je bila poseben užitek. Tudi delavni so bili, okolice blokovi včasih niso bile urejene oziroma so se bloki zgradili, okolico pa so si uredili sami. Med delavci so bili pogostokrat tudi otroci, ki so jim straži tudi na tak način privzgojili odnos do dela in stvari. Nič ni zastoj, je še sedaj pravilo te generacije.

Drago Potočnik se v spominu naveže na nekatere starše svojih prijateljev. Tu je bila učiteljska družina Vrečko, gospod je bil ravnatelj, pa družina Kos in Andrej Taušič, vodja prve glasbene šole v Šoštanju (v bivšem kinu pri cerkvi sv. Mihaela) in številni drugi. »Da ne naštevam preveč,« pravi. Nekaj njegove generacije še prebiva tu. Med njimi je tudi Potočnik, ki je obdržal družinsko stanovanje in uredil še eno, tako da je Tekavčeva 11 sedaj s sedmimi stanovanji. Blok je še vedno enake oblike, kot je bil, stanovanja so večinoma lastniška, prej so bila najemna, zato bo treba razmišljati tudi o fasadi. Enako se godi bloku na Tekavčevi 13, kjer je še

Na sliki z leve proti desni

Prva vrsta: Neda Jerin, Drago Karl Potočnik, Marjeta Vrtačnik, por. Bele, Vida Kos, por. Rehar

Druga vrsta: Andrej Jerin, Nada Fürst, por. Jonko, Vesna Fürst, por. Žerjav, Sonja Ževart, por. Mlejnik, Alenka Taušič, por. Batič, Dalija Fürst

Tretja vrsta: Metka Vrečko, por. Mirjam Vox, Miran Koren, Milojka Koren, por. Plamberger, Marjan Koren, Milena Fürst, por. Bizjak, Milan Ževart

MILOJKA B. KOMPREJ

vedno 5 stanovanj. Tudi cesta ni več makadamska in namesto nogometnega igrišča je zdaj toplovodna podpostaja. A skupni spomini oživljajo nekdanje preprostejše in bolj enostavno in družabno življenje, ki pomaga premostiti tudi razdalje. Otroci so odrasli in se večinoma razselili, najdlje sta šli Mira Vrečko, por. Mirjam Vox, v Nemčijo in Lučka Potočnik, por. Kolšek, v Švico. Slednja se je ob upokojitvi vrnila in sedaj živi v Šmartnem ob Paki. Veliko jih je v Velenju, nekaj pa v okolici Šentjurja, Mozirja, Celja in Šoštanja.

Srečanje otrok Korotanske je bilo 9. aprila in prav vsi udeleženci so izrazili navdušenje nad idejo, saj je res nekaj posebnega, da se dobijo otroci, ki jih je družilo skupno otroštvo v bloku. Bolj znana so srečanja sošolcev, družin in druženja v naselju. Zato so se pobudnici Metki še posebej zahvalili. Organizatorji nameravajo v prihodnosti razširiti dogodek, vsaj še na sovrstnike omenjenih »fabriških blokov«. Prepričani so, da bo še kdo sledil njihovega zgledu, kajti življenje je na nek način krog, na katerega krožnici potujemo in se srečujemo skozi njega vedno isti in vedno ob pravem času.

Foto arhiv Draga Potočnika desna poravnava

Napovednik Vila Mayer

V mesecu maju Vila Mayer pod okriljem Občine Šoštanj predstavlja dva nova projekta in gosti koncert:

- **O, lejga!**

Razstava fotografskih portretov Aleksandra Kavčnika

Trg svobode, Šoštanj, od 5. maja do 31. avgusta 2022

- **Druženje ob razstavi 6. maja ob 18.00**

- **Anton Perko (1833–1905), ponovno odkriti pozabljeni slikar avstrijskega cesarskega dvora**

Predstavitve slikarja, knjige in razstava originalnih slik iz zasebne zbirke

Vila Mayer, Šoštanj, 11. maj ob 19.00. Razstava slik bo na ogled do 26. maja 2022.

- **Shamballa, glasbena meditacija**

Vila Mayer, Šoštanj, 19. maj ob 19.00; spletni nakup vstopnic: shamballa.si

Fotograf **Aleksander Kavčnik** po večini opazuje, občuduje in fotografira pokrajino v raznolikih svetlobnih vzdušjih. Tokrat so ga navdihnili **ljudje**: prijatelji in znanci, ki jih srečuje na ulicah in trgih mesta Šoštanj, kjer živi.

»O, lejga, a te lah' slikam?« ... in nastalo je trideset spontanih portretov, ki jih razstavljamo pod naslovom **O, lejga!**, kar je tukajšnji pozdrav in izraz včasih vesele, včasih čemerne pozornosti ob snidenju.

Umetniške črno-bele fotografije z zamegljenim ozadjem postavijo v središče portretiranca: njegov **trenutni izraz na obrazu**. Fotograf omogoči, da brez nelagodja vstopimo v osebni prostor človeka in se mu zazremo v **oči**. Sprehajamo se po nešteti **gubah**, ki jih je narisalo na obraz življenje, mnoge odslikavajo tudi »vedute Šoštanja«.

Fotografske portrete dopolnjujejo kratki poetični zapisi **Metke Logar**.

»Za vsako kožo stoji čas, ki jo nemo vleče, dokler se je ne naveliča. Potlej jo zgubano pusti lastniku, da z njo tava po brazdah spomina.« (ML)

Anton Perko, slikar, mornar, dvorjan, rojen v graščini Podgrad pri Vranskem, slikar na dvoru cesarja Franca Jožefa na Dunaju, upravitelj gradu Hradčani v Pragi in Lokruma pri Dubrovniku.

Ustvarjal je v drugi polovici 19. stoletja in je bil svoj čas uspešen, vpliven ter plodovit umetnik, nato pa skoraj pozabljen in do nedavnega slovenski javnosti pretežno nepoznan. V zadnjih letih je ponovno odkritje Perkove veljave spodbudilo k mednarodnim projektom, s katerimi poznavalci Perkove slikarske zapuščine prizadevno širijo vedenje o umetniku.

Leta 2020 sta **Peter Zimmermann** in **Sanja Žaja Urbica** pripravila obsežno trijezično monografijo o življenju in umetniškem opusu Antona Perka. Knjigo je izdal Zavod za kulturo, šport in turizem Žalec. Evidentiranih je več kot **tisoč umetnin**, ki jih hranijo v zbirki Albertina, nekaterih drugih dunajskih muzejih in galerijah, v avstrijski narodni

knjižnici, Znanstveni knjižnici Dubrovnik, Pokrajinskem muzeju Celje in v več zasebnih zbirkah v Sloveniji. Perkova umetnost je bila po izidu monografije na ogled v Pokrajinskem muzeju v Celju in nato v pomorskem muzeju v Piranu. Tik pred gostovanjem na Dunaju del Perkovih slik iz **zasebne zbirke Slavka Košenine** predstavljamo tudi v Šoštanju.

V Vili Mayer bo na ogled nekaj več kot ducat izvirnikov. Razstavo bomo odprli s pogovornim večerom, na katerem bodo umetnika Perka predstavili njegovi poznavalci **Peter Zimmermann**, **Slavko Košenina** in **Lado Planko**. V glasbenem delu programa bo predstavljena **avtorska glasba**, ki jo je navdihnili Perkova likovna umetnost. Razstava slik bo v Vili Mayer na ogled do 26. maja 2022.

Šaleški razgledi v živo

Miran Aplinc, Zgodovina soteske Penk

V torek, 19. 4. 2022, je muzejski svetovalec v Muzeju Velenje in avtor številnih monografij in člankov o zgodovini Šaleške doline dr. Miran Aplinc v Mestni knjižnici Šoštanj predstavil zgodovino in manj znane posebnosti zahodnega dela Šaleške doline – soteske Penk.

Večer je bil izveden v ciklusu domoznanskih večerov z naslovom Šaleški razgledi v živo.

Foto arhiv Draga Potočnika desna poravnava

MARJETKA BLATNIK

Knjižnica

Mestna knjižnica šoštanj – maj 2022

MARJETKA BLATNIK

Prireditve bodo potekale skladno z navodili NIJZ.

Knjižni sejem

ponedeljek, 9. 5., 10.00–18.00

Za vse ljubitelje starih knjig, sejem rabljenih knjig, prvi ponedeljek v mesecu. Poleg podarjenih knjig prodajamo tudi knjige, ki so odslužile svojo nalogo v naši knjižnici, z namenom, da najdejo pot med ljudi in tako polepšajo dan strastnim bralcem in zbirateljem.

Razstave

Ivo Stropnik

maj, junij 2022

Preko plakatov in v vitrinah razstavljenega gradiva bo predstavljen domačin, pesnik, pisatelj in urednik Ivo Stropnik. Avtor, ki smo ga brali tudi v okviru projekta Bralna značka za odrasle. Avtorici razstave sta Metka Pivk Srđič in Brina Zabukovnik Jerič.

Kajuhovo leto v Vrtcu Šoštanj

Na otroškem oddelku bo na ogled razstava otroških likovnih del o pesniku Karlu Destovniku - Kajuhu, kot ga vidijo otroške oči. Razstavljali bodo otroci Vrtca Šoštanj, enote Biba.

Bralni paket

Privoščite si ... čas za knjigo

Čas se ustavi v družbi dobre knjige, zato se pustite presenetiti in si postrezite s paketom treh romanov po izboru vaše knjižničarke ali knjižničarja.

Predstavitve knjige

torek, 10. 5., ob 18.30

Miklavž Komelj: KAJUH Dopisovanja

V Kajuhovem letu 2022 je v zbirki KAJUH100 izšla že četrta knjiga – Kajuh Dopisovanja. V obsežni knjigi so zbrana vsa ohranjena pisma, dopisnice in razglednice, ki jih je Kajuh napisal ali pa so jih njemu napisali njegovi prijatelji, sorodniki in sodobniki. Priznani umetnostni zgodovinar, pesnik, pisatelj, prevajalec in znanstvenik dr. Miklavž Komelj je knjigo uredil, napisal spremni esej ter opombe k pismom. Z avtorjem se bo pogovarjal urednik zbirke KAJUH100 Vlado Vrbič.

Potopis

Štirje jamarji z vlakom iz Celja do Kijeva

torek, 17. 5., ob 18.30

Na poletnem taboru, med raziskovanjem Petkove jame, je jamar Benjamin prišel na plan z zanimivo idejo. »Fantje, gremo z vlakom do Kijeva.« Pravi, da so jamarji malo nenavadni, zato jih je navdušila misel na takšno pot. Konec leta 2021 so že sedeli na vlaku in se odpravili dogodivščinam naproti.

Prireditve za otroke in mladino

Četrtekova peta

četrtek, 12. 5., ob 17.00

Ustvarjalnica za otroke in starše s Tjašo Rezman.

Dogodek prireja Medobčinska zveza prijateljev mladine Velenje – Vila Rožle.

Pravljina joga

četrtek, 19. 5., ob 17.00

Ob poslušanju zgodbe bomo otroke popeljali v svet jogijskih položajev (asan). Postali bodo lahko hrabri junaki, pogumni levi, zviti krokodili, lahkotni vetrovi ali pa prikupni kraljeviči in princeske.

Pravljina joga je namenjena otrokom, starejšim od treh let. Z vami bo Nina Časl.

Pravljina meditacija za otroke z Janjo in medvedkom Tapkom

četrtek, 26. 5., ob 17.00

Sproščanje s pravljino meditacijo in tapkanje, pri katerem se bodo otroci »polnili« s pozitivno in ustvarjalno energijo. Otroci se zelo hitro odzovejo na tapkanje, kadar pri tapkanju uporabimo medvedka ali kako drugo igračko. Na ta način otroci prenesejo vse svoje težave na igračko in se lažje znebijo težav, ki jih imajo.

Ura pravljic je namenjena otrokom, starejšim od treh let. Z vami bo Janja Rednjak.

